

TELEGRAFUL ROMÂN.

ăpare Marțea, Joia și Sâmbăta

ABONAMENTUL:

Pentru Sibiu pe an 7 fl., 6 luni 3 fl. 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru monarhie pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl.
Pentru străinătate pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3 fl.

Pentru abonamente și inserțiuni a se adresa la
Administrațiunea tipografiei arhidiecezane Sibiu, strada Măcelarilor 45

Correspondențele sunt a se adresa la
Redacțiunea „Telegrafului Român”, strada Măcelarilor Nr. 45
Epistolele nefrancate se refuză — Articuli nepublicați nu se înapoiază.

INSERȚIUNILE:

Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori
15 cr., rëndul cu litere garmond — și timbru de 30 cr.
pentru fie-care publicare.

Prenumeratiune nouă

la

„Telegraful român”,

care apare de trei ori pe săptămână, deschidem pe trimestrul Octobrie-Novembrie-December al an. 1893, cu prețul cel mai moderat, ce se poate vedea în fruntea foiei.

Banii de prenumerațiune se trimit mai cu înlesnire pe lângă asignațiuni postale (Posta utalvány — Post-Anweisung.) Numele prenumerantului, al comunei, unde se află cu domiciliul, și eventual al poștei ultime se fie scrise bine, ca să se poată ceti.

Se atrage atențiunea on. domni abonați, al căror abonament se sfârșese cu ultima Sept. 1893, să-și înnoiască abonamentul, pentru-că altfel espeditura va fi silită a sista espedirea foiei.

Editura „Telegrafului Român” în Sibiu.

Sibiu, 29 Septembrie, 1893.

Enunțatiunile ministrului de interne Hieronymi, făcute în vorbirea sa în ședința din Sâmbăta trecută a dietei ungare, cu privire la cestiunea română, sunt de o însemnătate deosebită. Ele au fost făcute de persoana cea mai competentă, de ministrul de interne, fiind cestiunea română o cestiune internă a statului și sunt de însemnătate pentru-că ele sunt un fel de program, care ne arată calea, ce vrea să o urmeze guvernul față de români, cel puțin până va fi la putere actualul cabinet și în special până va rămâne dl Hieronymi ca ministru la departamentul trebilor din lăuntru.

Trecând peste declarațiunea ministrului cu firele de agitație, ce dăce, că se țes din România la noi și pe cari a dăce, că le-a tăiat și le va tăia, căci noi nu scim să existe astfel de fire, cel puțin până acum nici o dovadă nu s'a scos la ivelă în privința aceta,

și nici nu scim să le fi tăiat cineva, căci atunci s'ar fi descoperit existența lor reală, trecând peste aceste, aflăm, că guvernul pe viitor va avea de lucrat în trei direcțiuni principale, pentru-că se pôtă rezolva cu succes cestiunea română, devenită acum acută.

Prima este, ca inteligenței noastre, calificate în institutele din patrie, să îi se dea aplicație aici, ca să nu fie silită a emigra în străinătate și a doua, ca preoțiimea și învățătoria noastră să se doteze mai bine, pôte din partea statului. Ambele aceste se reduc la cestiunea gingașă de existență, de traiu sau cum se mai dăce la cestiunea de pâne. În aceste două puncte, în special, ce se ține de nemulțămire, ministrul a nimerit cuiul în cap. O singură constatare, ce o face ministrul, încă ilustrază situația penibilă, ce ni s'a creat. Numai dela universitatea din Cluș și numai dela facultatea filosofică au trecut în România în anii din urmă 185 de tineri de ai nostri. Dar apoi dela alte facultăți, bună-ora dela medicină, apoi dela școlile comerciale etc. câți tineri nu au trebuit să ia lumea în cap, ca să-și asigure existența și nu numai în România, ci și în alte părți, în Viena și alte orașe ale Austriei? Toți acestia s'au dus, ducând însă cu sine pe lângă durerea iubirii de patrie și de ai lor și un mare capital de inteligență; și nu scim, că încât îl dore pe dl ministru și pe concetățenii nostri magiari acest lucru anomal, dar de sigur durerea noastră pentru pierderea — căci deși pentru românism ei nu sunt perduți, sunt perduți însă pentru noi, — acestor iubiți fii și frați ai nostri este mare, adănc simțită și nestinsă, căci apoi ope totalitatea lor nu a fost crescută din bugetul țării, mașter pentru noi, ci din crunta sudore a noastră, din crunta sudore și nisuința nobilă a poporului nostru de a avea și el fii luminați din sinul seu și pe când, după multe lipșuri și necasuri, ar fi fost să ajungă la limanul dorit, ei au trebuit să și părăsescă caminul părintesc și se mērgă a propovedui rașele luminei și

sciinței în o țără străină, pe când noi am fi avut și avem atât de mare lipsă de aceste rașe, propoveduite de ei.

O samă de tineri de ai nostri s'au aplicat la preoție și învățatorie, singure, cari le stăteau și le stau deschise fără ca să fie siliți a-și renega némul și limba. Pe acestia apoi ce-i așteptă? Pe cei mai mulți din ei miseria, cōrnele plugului, ca pe cel din urmă țeran, căci numai așa își pot susține traiul. Foștii lor colegi din liceu, cari din întâmplare sunt magiari, au făcut cariere frumoșe, căci le-au stat toate căile deschise și durerea te cuprinde, când unii din acestia, ajuns în posturi grase privesc cu un dispret suveran la „oláh popa” deși aproape în toate casurile sub modesta și nemaculata pělărie preoțescă se ascunde o inteligență capabilă de agendele ori căruia oficiu public.

Dacă în aceste puncte există nemulțămire, precum e adevărat că există, credem, că dl ministru ne va da drept afirmând, că ea este foarte legitimă.

Aceta nemulțămire, acest rēu vrea să-l saneze acum sistemul de guvernare. Dar cum? aceta nu scim. Scim însă aceea, că tinerii cari au trecut în România și în alte țări nu au trecut numai pentru exclusivismul rasei magiare; mulți dintre ei ar fi fost pôte aplicați în funcțiuni, dar cei mai mulți din ei nici n'au cerut-o aceta, ci s'au espatriat. Ore pentru ce? Pentru-că pe căi indirecte și cu presiune din partea societății magiare se pretindea și se pretinde de la aceia, cari intră în funcțiuni ungare, să se rupă mai mult sau mai puțin de conaționalii sei, un lucru de care românul nu e capabil.

Dacă acum guvernul vrea să aplice în funcțiuni și români, în număr mai mare, ca până acum — aceta este negreșit o cale corectă, dar numai așa dacă el va tăia firele șovinismului, — acestea există în realitate, — și români și ca funcționari ungari vor pute să rămăie tot români, fără a fi bănuți, huiduiți și șicanati, apoi dacă în cadrul legii de naționalitate va întemeia aședămintele române, ér încât preoțiimea și învățătoria va fi ajutorată

de guvern, preoții și învățatorii să nu fie siliți a se face corteșii solgăbirărilor sau agenți de magiarizare, sub amenințare de a-și perde ajutoriul; dacă aceste și altele asemenea acestora, durere nouă cunoscute foarte bine, nu se vor sista, bunele intenții ale ministrului vor fi zădărnice și întręga cestiune va fi un circulus vitiosus, învêrtindu-ne pe aceeași cale de nemulțămire ca până aci.

Tot în acest sens trebuie să se rezolve și puie în pracsă și al treilea punct din vorbire, care este îmbunătățirea administrației (noi am dăce, că în parte și a justiției) în ținuturile române. Că administrația e slabă pe la noi, este lucru vechiu, și de toți știut, dar ca să o constate aceta un ministru ungar, aceta e lucru nou, până acum ne mai aușit la noi. Tocmai de aci se vede, că dl Hieronymi are intențiuni cele mai bune. Causa principală a reului a fost, că funcționarii administrativi nu prea știu nici limba noastră, cu atât mai puțin firea și inclinările poporului nostru, fără de șocșința căroră greu se pôte guvernă un popor; de aci urmau neînțelegeri, întârșieri, adese șicanări, și câte alte neajunsuri. Mijlocul cel mai ușor este, dacă administrația va deveni de stat, să se aplice în ținuturile romănesci, funcționari români, cu tragere de inimă cătră poporul dela țără. Chiar legea de naționalitate despre care ministrul n'a pomenit nimic, pretinde ca funcționarii să șcie limba poporului, și aci cei mai acomodați sunt romăni, dar érašii accentuăm, că fără de a i presiunea pentru magiarism, ca acum, căci altcum tot lucrul zadarnic va fi.

Enunțatiunile dlui ministru Hieronymi arată un progres al cauzei române și nu ne îndoim, că guvernul are intenții bune, întru a curma nemulțămirea prin mēșuri mai echitabile și juste. Aceta se vede și de acolo, că ministrul a dăce, că trebuie căutat reul la rădăcină și de aicea estirpat. O rădăcină a reului însă este șovinismul concetățenilor magiari, care tre-

FOIȚA.

Documente pentru limbă și istorie.

Un manuscris în limba Macedo-română.

Dup'aceia Popa basia Evangellu, earò Diakonlu sânta Mēasă. Apoi Diakonlu, karele cene și Orariul ku trei degite a manei derăptă, plēakā kaplu kătră Popa, și zice:

Timpu este a face Domnului, Binekuvēntā Stepāne.

Popa, kând lu binekuvēntā, zice:

Binekuvēntat este Zeul nostru, pretotindenēa, akum și totudeuna, și în vetele vietelor. Amin.

Diakonlu. Rogāte pentru mine Stepāne.

Earò Popa. Sò te reinime Domnul Zeu intru imperaciēa sēa, pretotindenēa, akum și totudeuna, și în vetele vietelor. Diakonlu. Amin. Amin. Amin.

Și după fakute trei inklinaciuni, ziku intru sine: Domne buzele mele veș desklide și gura mēa va vestī lauda tēa.

Și după acista ese Diakonlu din Altariu, se inklinā de treori, și zice cu boce:

Binekuvēntā Stepāne.

Earò Popa zice cu boce.

Binekuvēntatā este imperaciēa Tatălui, și a Fiului, și a Sântului Spirtu, akum și totudeuna, și în vetele vietelor. Kântārecii. Amin.

Diak. Ku pace Domnului sò ne rogēmu. Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru pacēa de sus, și pentru mântuirēa sufletelor nostre, Domnului sò ne rogēm. Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru pacēa a totei lumēi, pentru bunăstareā sântelor Zeului baserici, și pentru unitateā totolor, Domnului sò ne rogēmu. Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru sânta Kasa acista, și pentru kariū ku kredincā, ku pietate, și ku frica Zeului intrā întrēnsa, Domnului sò ne rogēm. Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru Archiepiscoplu nostru (kutare). Pentru onorata Popime, și intru Hristos Diakonie, pentru tot Klerlu, și poporlu, Domnului sò ne rogēm. Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru binekredincioslu, și Zeu amātorlu Domnul nostru (kutare) pentru totā Kurtēa, și ostimeā luī, Domnului sò ne rogēm. Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru ka sò ajute, sò suppunē sub peciorele luī pre tot neamiklu, și inkontrariul, Domnului sò ne rogēm. Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru Lokuimēntul acista sântu, pentru tote urbele, și cenuturile, și pentru kariū ku kredincā lokuesku intrēnselu, Domnului sò ne rogēmu. Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru bună linistēa aerlui, pentru înmulcirea fructelor pământului, și pentru timpuri pacuite, Domnului sò ne rogēmu. Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru naikăitorii, pentru kălătorii, lăngezii, lukrătorii, prinșii, și pentru mântuirēa lor, Domnului sò ne rogēmu Kântār. Domne misele.

Diak. Pentru ka sò ne skapēmu de tot nekashu, nirăireā, prikura, și lipsa, Domnului sò ne rogēmu. Kântār. Domne misele.

Diak. Apārā, mântueste, misele, si vegle pre noi Zeule! ku donlu tēu. Kântār. Domne misele.

Diak. Pre preāsanta, korata, preābinekuvēntata mārta Stepāna nostra Zeunasketoreā, și totudeuna Verginēa Maria, ku tocī Săncii sò reinimēmu, pre noi enșine, și unul ku altul, și totā viaca noastră Hristosluī Zeu sò dāmu. Kântār. Cie Domne.

Popa. Kā cie se kuvine totā mārirēa, onora, și inklinaciunēa a Tatălui, și a Fiului, și a Sântului Spirtu, akum și totudeuna, și în vetele vietelor. Kântār. Amin.

(Va urma.)

bue înfrânat și apoi stîrpit, ér de altă parte întru aplicarea măsurilor nu este de a se scăpa din vedere alipirea și iubirea, ce o are românul față de limba sa și de tot ce e avutul seu național. Cât timp se vor face încercări a-l înstreina dela acest avut al său, nemulțămirea nu va înceta. Nemulțămirea această nu se reduce numai la cestiunea pâinei, cum cred unii, ci la însușirea lui de-a rămâne în toate împregiurările român, și a se putea desvolta ca român, pentru, care vedem, că e în stare să se espatrieze și să îndure miserie.

Nu mai ținând cont de aceste, se va pute rezolva cu bun succes cestiunea română. Vom vedé, cum va purcede ministrul. Bine ar fi ca bunele intenții, ce se manifestéză de sus, să fie încoronate cu succes spre binele patriei și mulțămirea tuturor.

Românii o doresc această și de sigur, că nu vor pune pedeci acestor nisuițe, dacă ele se fac cu sinceritate, echitate și bunăvoință.

Mijlôce de împăcare. Din incidentul enunțatului ministrului Hieronymi, toate foile magiare, chiar și cele opoziționale laudă pe ministrul pentru cele ce are de gând să facă, spre a rezolva cestiunea română și speră mult dela direcțiunea indicată în vorbire.

Tot atuncia însă unele din ele să năpăstuesc asupra unor instituțiuni de ale noastre, voind a arăta, că ele sunt periculoase pentru cauza magiarismului. Astfel „M. H.“ de Sâmbătă (7 Octobrie c.) ne spune, că va publica mai mulți articoli, privitori la cestiunea română și șirul acestora îl începe cu un articol despre băncile noastre, scris de György Endre. La acest domn îi este necas, că băncile noastre au caracter național (adeacă sunt românești) și afirmă, că sunt cuiburi de agitație. Se mângâie însă cu aceea, că „partea cea mai mare a acestor institute se vor nimici, cu siguranță matematică“.

„Bud. Hirl.“ de Duminecă în un prim articol, află, că cestiunea de naționalitate la noi e cestiune bisericescă (!) „Acăsta dă putere mai cu samă cestiunii române, scrie ea. Cu fie-care suflet, ce se sporesce, crește biserică română, se înmulțesce clientela preotului român. Limba lui, așa dîcînd, este apă botezătoare și din contră trecerea vre-unui om de altă limbă la religiea lui, este de sigur egal eu românizarea aceluia“. Contra acesteia „Bud. Hirl.“ nu află alt remediu, decât — tema predilectă — înființarea confesiunilor ortodoxe și gr. cat. magiare.

Sunt aceste mijlôce de împăcare, ce le recomandă foile magiare guvernului din incidentul vorbirii ministrului Hieronymi?

Cestiuni scolare.

Tractatul din „Telegraf“ amintesc de inspecțiune și controlă „pedagogică“. Da „pedagogică“ trebuie să fie controlă, pedagogică pôte fi însă numai atunci, când se va estinde și se va face deodată asupra întreg demersului afacerilor scolare, adeacă când se va efeptui atât asupra „esternului“, cât și asupra „internului scolar“.

Cerințele „pedagogice“ și igienice, cari privesc esternul scolar, fiind ele ore-cum mai ușor de însușit, starea acestuia se pôte mai ușor afla „fără multă filosofie“ ca „pete mari“ dîsa tractatului, — nu este ușor însă a afla despre lucrările interne: „cursul instructiunii“, că în ce stare se află și ore se conduce el întru toate după cerințele pedagogice și ale legilor, respective a planurilor, ce sunt a se urma. Aici este de judecat activitatea învățatorului, cea mai gingașă parte, dela care atárnă progresul, ce dorim a-l avé în toate direcțiunile, și dacă se recer îndreptări trebuie date. Dar de cine? De pricepătoriu mai bun. Inspecțiunile unilaterale de până acuma, au adus cu sine de scôlele noastre n'au ajuns încă ca să aibă uniformitate de învățămînt, ci în unele se predau mai multe obiecte, în altele mai puțin etc. în multe locuri tot lucrul acesta este lăsat la bunăvoința și gustul învățatorului cu totul, și el, după voie pôte „face cât pôte și ce pôte“ nu-și bate capul atîta. Dacă îi va lua cineva la răspundere, fie-care se scusă cum pôte și cu ce pôte, și în felul lor fie-care are dreptul pe partea sa. Asta încă nu însămnă stare chiar bună. Drept e, că sunt de a se lua în vedere și împregiurările, în care este silită să lucre și mijlôcele de care dispune scôla, dar fiind vorba de îmbunătățirea progresului, eu cred, că de îmbunătățirea împregiurărilor și cauzelor, cari îl produc pe acesta este vorba. Deci controlă mai bună.

Dintre inspecțiuni și controale, cea mai binefăcătoare pentru mișcarea spre înaintare a cauzelor scolare este inspecțiunea și controlă făcută scôlei din partea inspectorilor tractuali, din partea protopresbiterilor. Acăsta lasă după sine urme mai favorabile spriginierei cauzei, deci aceste vizite ar trebui ajutate ca să se pôtă face cât mai des, barem de trei patru ori pe an.

Ar trebui să se facă, dar nu se fac, și nu se fac ca nu se pot face din diferite cauze, anume: sau că agențele oficiului protopresbiterial, de altă natură, pôte nu-i conced protopresbiterului să călătorască adese prin tract, lipsind de acasă mai multe zile de

a rëndul sau fie că bîtrânețele îl rețin, fie că cerințele ce se pretind la călătorie, precum spese de cale ș. a.

Visitarea scôlei de cătră protopresbiteri abia se pôte face odată pe an în fie-care parochie și și atunci pentru a lua esamenul la finea diligenței anului scolar.

Atunci, de este timp, se dau îndrumări pe viitoriu, dar acestea până tòmna se cam uită cu voie sau fără voie. Ér dacă cu ocaziunea esamenului mai sunt de rezolvat în parochie și alte ceva, agende de altă natură, bunăoră aparținătoare bisericeii, atunci se ieu acelea la rënd fiind timpul scurt ér ale scôlei se pun la o parte și lucrul continuă a rămâne cum a fost.

Apoi și dacă se iau afacerile scôlei, ca acelea să fie trecute toate în revistă spre vedere și observare trebuie pricepători buni la toate. Aici e vorba și de ale pedagogiei cu cele aparținătoare ei, și trebuie omul lor să le trecă în revistă dacă e vorba de îndreptări obiective. Din cele înșirate mai sus se pôte vedé dară, că n'ar fi chiar de creșut cu totă inima, că nu mai prin „introducerea protocolului de evidență“ scolar „anume pentru directori și inspectori“ s'ar mântui pe deplin cauza scolară. E drept, că ceva îmbunătățire pôte se aduca întru aceea că se vor deprinde directorii încetul cu încetul a visita și scôla, când le va veni lor bine, aceia, cari o viziteză numai ca să pôtă dîce, că a vizitat-o și ei, dar pentru o mai mare îmbunătățire a stărei scolare, după modesta mea părere cred că n'ar fi tocmai réu dacă deodată cu „introducerea protocolului de evidență“ scolar, s'ar mai introduce și practica și următoarele mijlôce:

1. Dacă s'ar introduce usul și s'ar înființa postul de subinspector tractual de scôle, și în aceste posturi s'ar institui învățatori, indiviđi dintre învățătorii „diplomați“ fungeți în tract. Ce privesc instituirea acestora, aceea se pôte face pe calea, care o vor afla de bună autoritatele superioare scolare adeacă: fie ei instituți prin denuimire din partea Preaveneratului consistoriu, ca provisorii pe timpul de un an sau mai mulți ani, fie aleși prin sinodul ppresbiterial, fie aleși de înșiși învățătorii tractului, făcîndu-o toate forurile în conșlegere cu protopresbiterii respectivi.

Ori cum se vor institui, acesti oameni trebuie să fie învățători harnici, pricepuți în conducerea agendelor oficiului învățătoresc, binevoitori, și drepti, — nu ambițioși, sau egoști, și cu atât mai puțin falși sau fățarnici, ér agențele lor regulate cu statut.

Pôte va fi dispus cineva a crede, că prin introducerea acestor posturi

de sub-inspectori — învățatori, s'ar vătéma încâtva demnitatea protopresbiterilor ca inspectori, atribuîndu-li se ore cum o umbră de nepricepere în toate afacerile scôlei și prin urmare că un atare individ le-ar fi numai „ghioald“ în còste. Eu nu cred așa, ci cred că protopopului i-ar fi de mare folos, ajutându-l în inspecționare și controlă, căci până când inspectorul controléză o parte, celalalt controléză alta, și judecata o scot prin conșlegere, prin păreri reciproce, și așa ar afla mai în grabă adevărata stare a scôlei și ar da sfaturile de lipsă, acăsta deoparte, ér de alta parte scôla ar căștiga în mod că: observările și esperințele căștigate în diferite scôle ale tractului, învățătorii sub-inspector le-ar putea aduce la cunoștința tuturor învățătorilor tractuali, supunîndu-le pertractării și deliberării acestora în ședințele adunărilor lor, făcînd așa, precum s'au practisat până acuma a se urma cu inspecțiunea acăsta în unele locuri, deși observările bune, rele, multe puțin, obiective ori nedrepte cum au fost au rămas cunoscute numai celor preșenți atunci, fără a le auđi și alții, cari pôte au avut și ei lipsă de ele, spre a se îndrepta.

S'ar mai observa pôte, că învățătorii încă trebuie în același timp să fie toți într-o măsură ocupați, și n'ar dispune de timp ca să controleze pe alții. Aici dîc, că acelaia i-s'ar face concesiunea a își împărți timpul așa ca să pôtă cerceta și pe alții din giurul seu, ér dacă depărtarea parochiilor ar cere-o, atunci se pôt institui doi, trei într'un tract. Ce se ține de spese de cale etc. acelea încă s'ar putea acoperi în ore-care mod.

2. Să se ia măsuri pentru înființarea în faptă în fie-care tract protopresbiterial a „reuniunilor“ învățătoresci „districtuali“, de care în unele tracte nu-s, și învățătorii nu se întrunesc în ședințe ani de arëndul, căci la „Reuniunile despărțămîntului“ parochiile nu le dau bani ca să pôtă participa. Ele se șcusă cum pot, ér scôla suferă scădere, din cauză, că învățătorii ei nu pôte ținea pas cu mișcarea, ce se face pe terenul scolar.

Revista politică.

Guvernamentalilor le pare réu, că au lăsat să se presente cestiunea răspunsurilor dela Borosșebis și Güns în formă de petițiuni la dietă. Se credea la consultarea, ce a premers, că nu se vor ivi mulți oratori și că cestiunea în o ședință, mult dónă, va fi terminată. Dnpă-cum se scie însă desbaterile s'au început Joi și cine scie dacă Joi, așa dar după o septemână se vor putea termina, ér aceste desbateri costă mult țera și „părinții patriei“ nici nu se gândesc la speșele enorme, cu care sunt a se plăți frășele bombastice și fantasnagoriile opozițiunii. Pe lista celor insinuați la cuvânt au figurat mai mulți decât numai se puté presupune și scirile din Budapesta mai anunță acum, că și contele Apponyi va ocupa o ședință întrégă prin vorbirea sa, care și-o a rezervat, până-ce vor termina toți ceilalți oratori. De altfelu desbaterile urméză pe còrda de până acum, venin asupra naționalităților și special asupra românilor și săgeți contra guvernului spre a-l răsturna.

Mai remarcăm din desbateri un cas caracteristic, prin care a voit să strălucescă Horvath Gyula. Acesta a dîs adeacă în ședința de Sâmbătă, că „amenințările valachilor au mers așa de departe, încât ministrul de agricultură Bethlen în anul trecut a trebuit să părăsescă Becleanul și să se refugieze la Cluș, ca nu cumva românii resculați să-l tóce“. La acăsta a răspuns ministrul, că e drept, că pe când se afla în Beclean nesce omeni fantastici i-au anunțat, că în grădina densului se află figuri suspecte, cari se pregă-

MOȘUL BĒTRÂN.

Din munți cu brađi schiopând cobóră
Un moș bĒtrân, trăgînd de sfóră
Un biet de cal bĒtrân de tot;
Abrudul dórme mai la vale,
Cei doi bĒtrâni au lungă cale...
Pășesc doi pași, ... și nu mai pot.

Un bășandru-i întălnesce,
Cu jale adĒncă mi-i privesce:
— Da până unde moș bĒtrân? —
Ridicâ moșul lata-i frunte,
Și-și drege pletele cărunte,
Și apoi răspunde trist și lin:

— Mă duc la tĒrg ... nevoia-i mare,
Avem poveri, dări în spinare,
Și nu-i pămĒnt ... și nu-i venit ...
Mi-e de vĒndut calul și étă
— Nu-l cumperi tu? ... E vrednic plată
Mi-a fost tovarăș de trăit! —

Ți-l dau mai lesne ca la alții,
Eu sum român și-mi cunosc frații, ...
Și bravul moș a 'ngălbinit ...
Privia la cal și la flăcău
Flăcăul nalt, calul slab réu
Vedea că prea, ... s'a prea pripit.

... — TĒrg bun! — Mulțam și ér la drum...
Ajunge moșul ore cum
Culo 'n Abrud în tĒrg de cai;
— Ce ceri pe cal? — Cinciđeci de zloți ...
— Măncă'ar calul cānii toți,
Cu patru zloți nu vrei să-l dai?!

— Cu patru zloți??! ... Sci tu ce-ai dîs?
MĒi domnișor — ciuhă de ris,
Vinit din țara nu sciu cui! ...
Calul meu numai patru zloți?!
Și pielea lui e ciur de glonți,
De sub comanda Bravului!! —

— Și-acum silit de cei hăplăi,
Ce n'au durere de ai mei,
În tĒrg cu el ét'am venit;
Ca se vi-l vĒnd, se vĒ dau dări,
Se vĒ fac bani, ér' voi ocări
Se aruncați pe-un cap albit.

MĒi domnișor — de acum pe tine,
Nu mi-aș da calul de sub mine,
Și cel bĒtrân cobóră jos ...
Și năpădit de plâns și jale
Cuprinde 'n largi brațele sale
Grumađii calului dois.

Și dîce trist: vedeți voi moși
El m'a purtat prin mii de glonți
El mi-a scăpat viața chiar;

Și eu bĒtrân tiran și crud
'L port prin tĒrg pe la Abrud
În zile vechi ... pe drum amar. —

Ah calul meu, chiar d'or veni,
Și darea n'om putea plăti,
Vom merge în temniț'amĒndoi'
... Calul se uită trist și blănd
Moșul sărută crunt strigînd:
Putem fi robi, ... o'am fost eroi! —

O! murg ce 'n lupte mai purtat!
Și de primeșdii m'ai scăpat
MĒ poți ierta? ... căci țî am greșit! —
... Renchiază vesel acum calul,
În scări e moșul .. trece délul ...
Dar' stați! ... în vĒrfu-i s'a oprit. —

Și tĒrgu 'ntreg uimit privesce
Cum moșul sare ... poposesce ...
Doios el mâna își întinde
În trăistîșoră la merinde
Și taie, taie, mălaiu dulce
Și tinde calului să mănăce.

... I l'a dat tot și el flămănd,
PlĒcă spre munte schiopătĒnd.

Din cāl. „Aurorrei“ pe 1894.

George Simu.

tesc să-l atace. Și cine au fost?! O deputațiune din o comună învecinată, care m'a rugat să le conced a cumpăra dela mine o bucată de pământ pentru a-și zidi biserică. Eu nu li l'am vëndut, ci li l'am dăruit dându-le sfatul că tot deuna pot conta la spriginul meu, cât timp se pörtă omenesce și patriotic. Din casul acetsa concret pot se fac următoarele observări: Dacă proprietarii mari de pământ se pörtă bine cu țeranii, acestia sunt ómeni buni și pacnici, ér pe de altă parte prin o purtare rea și prin continuă agitațiune a presei, cum a fost și despre acest cas și despre atentatul dela Bocsig, nu se ajunge nici un scop. Noi trebuie să ne purtăm ecuitabil și să respectăm dreptatea, pentru ca să putem pași energetic. Horvath incepu a se scusa, că scirile despre atentatul dela Bocsig i-au fost trimise dela o persoană démnă de încredere. Ministrul Btehlen i-a respns: n'am tras la indoială buna credință a antevorbitoriului, am constatat numai, că afirmările dënsului nu sunt întemeiate și scirile de sentație îngrozitoare au fost lipsite de adevër.

* * *

Presa magiară a tăbărit asupra Sërbiei să dea lecțiune bărbaților de stat; de acolo. Ansa a dat-o un comunicat al organului ministrului de esterne austro-ungar, al diariului „Fremdenblatt“, în care se pörtă un ton foarte ascutit contra Sërbiei și a actualului cabinet radical. Dăcend, că foile sërbesci au denunțat Turciei, că Austro-Ungaria ridică întărituri în ținuturile ocupate, pentru a-și pute continua drumul spre Salonichi. Pörta a remonstrat prin ambasadorul seu din Viena contra acelor construcțiuni și din cauza acelor denunțări s'au ivit neplăceri între Pörta și Austro-Ungaria. Presa magiară se bucură de tonul aspru ce-l pörtă numita fôie și aprobându-l mai face următoarele comentare: De ani de zile se agită contra domniei nòstre din Bosnia și Herțegovina, dar așa de îndrăsnită ca în timpul din urmă n'a fost nici când agitațiunea Organul cabinetului radical „Odjek“ recomandă într'un articol călduros pe marele agitator sërb, Liubovici, ca să-l spriginescă publicul în călătoria sa, în care adună sume de bani pe sēma sërbilor din provinciile ocupate. O altă fôie radicală provócă pe sërbi să lîfereze arme pentru bosniaci, ca să pötă scöte din țera pe austriacii uricioși. În Sërbia există societăți secrete, cari umblă să pornescă rescolă în provinciile ocupate. Sërbia dă nu numai asil emigranților, dar și teren să agite contra Austro-Ungariei. După-ce spune apoi favorurile și binele, de care se bucură locuitorii provinciilor ocupate, într'un avent patriotic sfătuesce atât pe guvernul sërbesc cât și pe „agitatorii de acolo“ să nu se mai încerce cu astfelu de lucruri, căci Austro-Ungaria are destulă putere să arete, că are ac de jocul Sërbiei.—Presa magiară vorbește tocmai ca despre români și despre România.

* * *

Ura între francesi și italieni crește tot mai mare. Dilele trecute, diarul vaticanului „Monitor de Rome“ a adus scirea, că Italia se pregătesce sau să se dea preste cap cu finanțele ei sdruncinate sau să năvălescă asupra Franței. Acēsta scire a fost luată de bani buni de cătră presa franceză, care a început o agitațiune sistemastică contra Italiei și îndemnă pe bancarii parisieni să numai ajutoreze pe italieni, ér bursa parisiană se pedepsescă pe Italia, pentru-că și a trimis pe principele mostenitoriu să ia parte la manevrele germane. Să nimicescă renta italiană și să reducă în starea umilită, în care se află hărțile de valöre portugeze și hărțile de valori italiene. De gēba s'au făcut desmintiri oficiöse din partea Italiei și în zadar s'a spus că comunicatul diarului „Monit. de

Rome“ e folosit de inimicii alianței triple; agitațiunea se continuă nu numai în presă, dar și pe stradă și în localuri publice. Mai multe notabilități din Italia au avut să suferă insulte din causă, că principele de corónă italian a mers la manevrele germane.

* * *

După cum află „Gaz. Bucovinei“ din isvor autorizat, deputații partidului român din Bucovina au încredințat unui comitet de 7 membrii conducerea tuturor afacerilor naționale și politice. Acest comitet constă din capitănuțul țerii Lupul, presidentul și vicepresidenții clubului dietal: bar. Victor Stircea, bar. Nicolae Mustatza și archimandritul Miron Calinescu, presidentul „Concordiei“ cav. Eugen Stircea și Dr. Ioan de Volcinschi. Acest comitet, care a luat conducerea partidului național, încă nu s'a constituit.

* * *

Referitoriu la proiectul despre căsătoria civilă s'a răspândit multe vesti. Unele diare susțin, că monarchul și-a dat învoirea; altele, că nu și-o va da, ér altele, că s'a făcut un feliu de compromis.

„Kölnische Ztg“ dela 3 Oct., publică o corespondență telegrafică din Viena, în care se dăc următoarele:

Deja monarchul și-a dat, în principiu, învoirea la căsătoria civilă, când a declarat, că se pöte lucra un astfel de proiect. Planul deja așternut, l'a dat regele diferiților bărbați de specialitate și încredere, ér până adă încă n'a sosit părerea acestora, așa, că aprobarea prealabilă se pöte aștepta încă câteva săptămăni. Întręga procedura guvernului nu e prea plăcută regelui, fiindcă nu s'au adus condițiile prealabile administrative pentru căsătoria civilă, așa că și după votarea legii, esecutarea ei pöte da de piedeci.

În fine Wekerle s'a angagiat față cu căsătoria civilă și regele a primit principiele ei fundamentale și nu va refusa nici aprobarea prealabilă, ne luând în considerare unele modificări. De altfelu în Viena până acum nu se scie, dacă Corónă dorește în general schimbări în proiect. Indată ce guvernul unguresc va așterne dietei proiectul spre desbatere, guvernul e responsabil pentru el, ér nu Corónă. Dacă proiectul cade, atunci logica constituțională, pretinde retragerea ministeriului. În Viena însă nu se crede, că ar pötă fi vorba acum de crisă. Prima parte a esposeului financiar al lui Wekerle a făcut aici bună impresie și numai puțin efect a avut acea parte din esposeu, care se referesc la regularea valutei.

Tötă greutatea cu proiectul zace în camera magnaților, care se pörtă în mod repulsiv față cu acēsta cesiune și este întrebare, dacă Corónă va face presiuni asupra camerei magnaților. De altă parte presiunea de jos în sus se pöte dovedi mai tare, de cum gändesc clericali. Dēcă majoritatea țerii cere cu insistență căsătoria civilă, atunci opoșiția camerei magnaților se pare foarte problematică. Mulți dintre magnații unguri nu vor risca a se pune în opoșiție continuă cu vocea poporului, căci și așa o parte a magnaților catolici sciu, că gentry nu-i țin pe ei exclusiv cu sentimente magiare.

Din tôte acestea urmēză, că causa căsătoriei civile în Ungaria, nu este lipsită de speranță învingerii, dēr până la esecutarea ei practică se pot întempla multe incidente și pöte trece mult timp. Ar fi bine, dară, dacă s'ar folosi intervalul acesta de timp, ca drept condiții prealabile pentru căsătoria civilă, să se aducă reforme administrative regulate.

Noutăți.

Chirotoniri. Escelența Sa I. P. S. D. arhiepiscop și metropolit Miron Romanul a chirotonit într'u presbiteri pe: Iovian Muresianu, cler. abs. pentru parochia Tres-

nea (tract Unguraș), Ioan Moldovan cler. abs. pentru parochia Pëträngeni (tract Abrud), Alecsandru Pëtrău pentru parochia Chergeșiu (tract Deve), Vasiliu Fărcașiu pentru parochia Cubleșul-român (tract Unguraș).

* * *

Convențiune vamală. În 71. c. n. precum anunță „Pol. Coresp.“ s'a ținut în Sinaia sub conducerea regelui Carol un consiliu de ministri, în care s'a luat instrucțiunile definitive pentru delegații români cari vor participa la negocierile convenționale între România și Austro-Ungaria. Terminul pentru reînceperea negocierilor nu e încă stabilit, la tot casul însă se vor începe ele din decursul lunii acesteia, după ce se va semna tractatul între România și Germania.

* * *

Vorbela lui Hieronymi în România. Precum se grăbesce „Pester Lloyd“ să spună, vorbele ministrului Hieronymi au avut în România un efect decizătoriu. Li s'a tăiat de cręnga de sub picioare „agitatorilor“ și tot mai tare se manifestă voința d'a se opune curentului de până acum. Un act strălucit a făcut ministrul de instrucțiune Tache Ionescu, care a dat ordin ca în conferențele învățătorcesci și congresele didactice să nu ia cuventul decât cei chemați, ér în desbateri să nu alunece de pe terenul didactic. Causa a fost, după corespondentul numitului diar, că Liga a voit să câstige pentru agitațiunile ei și pe corpul didactic. Mult mai scie spune și corespondentul lui P. Lloyd.

* * *

Censura presei naționalităților. Se scie, că comitatul Neograd a înaintat cătră tôte comitatele o adresă, prin care le rögă ca în adunarea generală să ia hotărîrea ca presa naționalităților să fie pusă sub censură aspră. Comitatul Aradului s'a exprimat în cesiunea acēsta în adunarea din urmă, respingënd cererea comitatului Neograd, fiind judecătoria de presă destul de ageră ca să pötă controla agitațiunile naționalităților.!!

* * *

Consiliu militar. În 91. c. n. s'a ținut sub presidul Maj. Sale monarchului în Hofburg un consiliu militar, la care au luat parte archiducele Albrecht, ministrul comun de rësboiu Krieghammer, ministrul Welsersheimb și șeful statului maior general bar. de Beeck.

* * *

Bugetul Austriei. După scirile din Viena bugetul pro 1894 al Austriei se încheie cu un plus la venite de 400,000. fl. Al Ungariei precum se scie, s'a încheiat cu 11,000 fl.

PARTEA SCIENTIFICĂ ȘI LITERARĂ.

Țera nòstră.

Descriere populară a Ardélului.

de

Silvestru Moldovan.

(Urmare).

La marginea de mēdănópte a șesului Cibin se află așezată între dëluri Ocna (Ocna-Sibiului), cu 3772 de locuitori, dintre cari două părți sunt români ér a treia parte unguri. Ea este însemnată pentru băile ei de sare, dela cari își are și numele și pentru lacurile sărâte, la cari sunt întocmite scalde.

Țara nòstră are bogăție mare de sare; în sinul pământului ei în cele mai multe părți, dar cu deosebire în părțile din lăuntru, se află mari cantități de sare, în afundime foarte mare, până acum necunoscută. Sărările ei fac parte din vinele de sare ale Europei răsăritene și stau în legătură spre mēdădi cu sărările din România și spre mēdănópte cu cele din Polonia. Dela Ocna o vênă principală merge prin părțile de mijloc ale Ardélului, pe la Uioara, Turda, Ocna-Deșului, ér alta în partea răsăritenă, pe la Cohalm, Odorhei, Paraid, Jabenița, până pe la Rodna, cu multe rămuriri laterale. Afundimea ei nu e este cunoscută, căci în adâncime de două sute de metri se află încă tot sare; în multe locuri ea ese până la fața pământului și este acoperită numai cu un strat de pământ subțire, pe care adese il spală ploile și atunci rămâne sarea cu-

rată la fața pământului. În unele părți, precum la Sovata, în Secuime, se află dëluri întregi de sare. Sarea de Ardél este albă și foarte curată; ea este de obicei cristalizată, ér unde stă în atingere cu pământul se estinde în formă firösă. În Ardél se scöte acum sare în opt locuri, dar sunt cunoscute până acum 37 de locuri cu sărării, unde s'ar pötă deschide mine de sare. Prin locuri de aceste se află pretotindenea lacuri sărâte, ér isvöre sărâte sunt cunoscute până acum preste 900; pela sfârșitul vécului trecut erau cunoscute 300.

De aci să vede, că bogăția de sare a Ardélului este foarte mare; sarea se scöte în Ardél de sute și mii de ani. Străbunii nostri, romanii, încă au avut băi de sare la Uioara, Turda, Ocna etc. Urmele lucrării lor se väd până adă și afară de aceea s'au aflat prin locurile aceste în pământ vase, unelte, cărămizi și pietri cu inscripțiuni romane. Multe din aceste băi romane, isvorind în ele apă, s'au prefăcut în lacuri sărâte.

În Ocna au existat băi de sare din timpurile cele mai vechi. Acum sunt două băi mari cultivate: una ținută în rezervă, ér din cealaltă se scot la an la 30—40 mii de măji metrice de sare. Ea are o adâncime de 112 metri și sarea tăiată se scöte la lumina zilei în piele de bibol, cu o mașinărie de scripeț. Cu mașinaria acēsta intră și ómenii în baie, dar se află și scări de lemn, pe cari ne putem coborî în ea. Baia are forma unei biserici uriașe cu două aripi laterale și e provădită cu o galerie de lemn.

Băile de sare sunt foarte frumoșe. Ele în deosebire de băile de cărbuni și de aur, au căi drepte și se pot tăia foarte regulat. Dacă străbatem prin pătura de pământ, cu care e acoperită sarea, ne aflăm înconjurați de tôte părțile de sare, care la lumina lampelor strălucesc ca neste cristale. Dacă apoi de pe galerii sau din alt loc potrivit să aruncă paie aprinse în spaful gol, ce să adâncescce la picioarele nòstre, avem o privești foarte frumoșă. Baia de-odată se luminează, încât să pare că toți păreții au prins de-odată flacări și lumina se resbate de pe ei, ca din nesce oglinzi uriașe.

„Trebuie să ne închipuim, — scrie Kövári, despre interiorul băilor de sare — o stâncă de marmoră și în ea scobită o uriașă biserică; dacă privim de sus pe fundul ei vom vedé lucrătorii, fiecare lângă oapițul seu, ca și când ar ciocăni un puu de corb. Și păreții baiei se naltă surii, reflectând rațele luminei. Baia are asemănare cu un palat de diene, alcătuit din marmoră albă-surie“.

În Ocna se folosesc de scaldat cinci lacuri sărâte, dintre cari patru sunt așezate unul lângă altul, formând o grupă, ér unul se află deosebit, în depărtare de 600 metri dela ele. Apa lor conține foarte multă sare, cu deosebire lacul cel separat (21%), ér adâncimea lor este de 30—40 m. În jurul lor se află cabine de debrăcat și alte întocmiri, precum și locuri de plimbare frumoșe și bine grijite. Scaldele din Ocna se folosesc cu succes bun contra bólelor cauzate de recelă, precum este reumatismul, apoi contra bólelor de nervi etc. Vara sunt cercetate de lume multă, cu deosebire din partea sibi-enilor.

Spre resărit de la Ocna, pe drumul de țară ce duce de la Sibiu în valea Tërnavei-Mari, la Mediaș, în depărtare de două miluri de la Sibiu, se află așezat satul Slimnic, cu locuitori români și sași. Lângă sat se naltă un dël țuguiat (conic) pe vârful căruia se află nesce frumoșe ruine de cetate. Cetatea dela Slimnic s'a început a să zidi în sec. al XIV; în mijlocul ei se väd ruinele unei biserici, ér jur împrejur pe vârful dëlului se află zidul de cetate ruinat, în nălțime de 5—6 stânjeni. Ruinele aceste ne ofer din depărtare o priveliște foarte frumoșă.

(Va urma).

Loterie

Mercuri în 11 Octobře, 1893.

Brünn: 24 79 76 87 55

Nr. 420/893

[197] 2-3

CONCURS.

Pentru ocuparea posturilor de învățători la școlile confesionale din mai jos însemnatele comune din protopresbiteratul Lupșei se escrie concurs cu termen de 15 zile dela prima publicare în ziarul „Telegraful Roman.”

- 1. Cacova Jeri, cu salariu în bani 300 fl.
2. Mogoș-Miclești cu salariu în bani 300 fl.
3. Sălciva de jos, cu salariu în bani 300 fl.
4. Sălciva de sus, cu salariu în bani 300 fl.
5. Șasa, cu salariu în bani 300 fl.
6. Valea-Lupșei, cu salariu în bani 300 fl.
7. Mogoș-Valea bârnei, cu salariu în bani 300 fl.
8. Buru-Ocolișul mic, ca învățătoriu ambulant cu salariu de 250 fl.
9. Lunca-Vidolm, ca învățătoriu ambulant cu salariu de 300 fl.

Pe lângă acestea fiecare învățătoriu va căpăta: cuartir, lemne și o grădină.

Doritorii de a ocupa unul din aceste posturi au să-și așternă cererile conform legilor în termenul prescriis la subsemnatul.

Ofenbaia în 22 August, 1893.

Oficiul protopresbiterat gr. or. al Lupșei.

Ioan Danciu. protopresbiter.

Nr. 434/893

[201] 2-3

CONCURS

Pentru ocuparea postului de paroch de cl. III-a Bedeleu, protopresbiteratul Lupșei, se escrie concurs cu termenul de 30 zile dela prima publicare în fôia „Telegraful Român”

Cu postul acesta este împreunat un venit anual, calculat în bani de 415 fl. constând:

- a) Din porțiunea canonică.
b) din birul (simbria) preoțesc și
c) din tacele stolar regulate în sinodul parochial din 15 August 1893

Reflectanții la acest post an ași aterne cererile concursuali în termenul indicat și instruite cu documentele recerute de statutul organic și regulamentul pentru parochii din 1878 la oficiul protopresbiterat al Lupșei în Ofenbaia (Ofenbánya) via Torda.

In conțelegere cu comitetul parochial concernent.

Ofenbaia, 6 Septembrie, 1893,

Ioan Danciu. protopresbiter.

Înștiințare.

Avem onôre a încunoscianța pe onorații nostri cumpărători de bere din provincie, că în urma unei hotăriri a înaltului ministeriu r. u. de finanță suntem de present imputerniciți a puté lifera în provincie și minimum de un pătrariu de hectolitru de

bere, și astfel restricțiunea de mai nainte numai pentru un hectolitru în-treg, s'a ridicat.

Sibiu, 5 Octocre, 1893.

Cu stimă

Eređii

primei berării cu abur transilvane

alui Ioan Habermann, Sibiu.

[196] 3-3

Spre binevoitoare luare aminte!

Subscrisul îmi iau voe a aduce cu totă onôrea la cunoscianța p. t. public, că cu 1 Octombre n. a. e. mi-am mutat locuința dela numărul 31 tot în

Strada Măcelarilor Nr. 37,

și ca în trecut așa și acum efectuesc tot felul de încălțăminte pentru domni, dame, copii, precum și tot soiuri de reparaturi, cu

prețurile cele mai moderate

oferind totodată, spre mulțumirea tuturor, marfă solidă și prompt executată.

În speranță, că p. t. public îmi va oferi binevoitoriul concurs, rămân Sibiu, în Octombre, 1893.

Cu distinsă stimă

Constantin Dragoș, pantofariu.

[200] 2-6

Mersul trenurilor pe liniile orientale ale căii ferate de stat r. u. valabil din 1 Octocre 1893.

Table with multiple columns showing train schedules for routes: Budapesta - Predeal, Budapesta - Arad - Teiuș, Budapesta, gara de vest - Orșova - Verciorova, Cucerdea - Oșorheiu - Reg. săs., Ghiriș - Turda, Careii-mare - Zelău, Sighișoară - Odorheiu, Arad - Timișoara, Simeria (Piski) - Petroșeni - Lupeni.

Nota: Ôrele însemnate în stânga stațiilor sunt a se ceți de sus în jos, cele însemnate în dreapta de jos în sus. Numerele cele grase însemnă ôrele de nôpte

Redactor responsabil Silvestru Moldovan.

Editura și tipariul tipografiei archidieceasane.